

Ruutuvaippa

Kirjava ku tikka, leveä ku lehmännahka, sanonta Sakkolasta

Ruutuvaippa on toimikkainen, musta-valkea ja paksuksi vanutettu katevaippa, joka on ominainen savo-karjalaiselle alueelle. Laajalla alueella Savo-Karjalassa asuttiin 1800-luvun lopulle asti savupirteissä ja nukuttiin penkeillä ja lattialla. Tarvittiin lämmin peite, joka pystyttiin itse valmistamaan. Sellainen oli itäsuomalainen, saran tapaan vanutettu vaippa, joka oli täysruutuinen, tasaruutuinen ja sidokseltaan toimikas. Se oli valmistettu luonnon väreillä, mustalla valkoisella ja harmaalla. Jossain saatettiin käyttää myös punaista väriä.

Länsi-Suomessa, joka oli varakasta seutua, kudottiin omavaraistalouden aikaan monenlaisia kuviollisia peitteitä. Peerinteisen vaipan teko unohtui 1900-lukuun mennessä uudempien mallien tullessa käyttöön. Pisimpään katevaippoja kudottiin Karjalan kannaksella ja Kaakkois-Savossa.

Istuu ko Muolaa morsei vaippa sylis

”Tyypillinen savokarjalainen kapiopeite oli täysvillainen ruutuvaippa, jollaisia ilmeisesti jo muinaiskarjalaiset kutoivat. Kaikessa yksinkertaisuudessaan ruutuvaippa oli karun asiallisella tavalla tyylikäs ja kaunis, kuten hirsinen tupakin”, kirjoitti Toini-Inkeri Kaukonen.

Ruudullinen vaippa kuului talontyttärien perintö- ja myötäjäisvaatteisiin. Vaippaa käytettiin, kun morsian astui miehelään tullessaan uuteen kotiin. Vaippa laitettiin papin istuimelle lämmittämään. Tai sitä käytettiin pakkasessa kirkkoreessä ja ruumispeitteenä. Vaippa oli hyvä lämmike myös aitassa nukuttaessa.

Vaipan arvo oli lähes lehmän hintainen. Tämä käy esille vuonna 1789 Kangasniemellä tehdyssä perunkirjassa. Vaipan kestoiäksi arveltiin 100 vuotta.

Kalevalan sanoin: Lämmin paita liinainenkin oman äitin ompelema, vilu vaippa villainenkin vaimon vierahan tekemä.

Kapea on kasakan vaippa kahden katteeksi, sanottiin Antreassa

Tämä sanonta oli varoitus tyttäreille, ettei menisi rengin kanssa naimisiin. Vaipan kokoon vaikutti varallisuus, villaa tarvittiin isoon vaippaan paljon ja se on ollut arvokasta myös entisinä aikoina. Inkerissä annettiin neuvo, että viruta jalkojas se` verra, mikäli vaippaa piisajaa. Eli kehoiteltiin elämään omien varojen mukaan.

Vanhastaan vaipassa oli kolme piedintä, eli se oli kolmipistyyinen, kolmen kankaan levyinen. Entiseen aikaan kangaspuut olivat kapeita, niinpä kudottava kangaskin oli kapea. Nämä peräkkäin kudotut pietimet liitettiin toisiinsa ompelemalla. Varakkaan talon tyttären vaipassa saattoi olla neljä, jopa viisikin pistyä, jotka ommeltiin yhteen lujalla pellavarihmalla. Tämä tieto on Kirvusta.

Kivennavalla vaippa voi olla 2,5 metriä kanttiinsa. Vaipan koko vaihteli paikkakunnittain. Ruokolahdella Toini-Inkeri Kaukonen mittasi vaipan kooksi 245 x 180 cm.

Vanhastaan vaipan lankoja ei kerrattu, vaan käytettiin paksuksi ja kieräksi kehrättyä lankaa. Vanutus lisäsi vaippojen lämpimyyttä ja kestävyyttä.

Ruudun koko vaipassa on kahden tai kolme sormen levyinen, tai sitten 3 – 5 cm. - Ruokolahdella muistettiin, että eri talojen vaipoissa ruutujen koot vaihtelivat, sanottiin Kaukosen kirjassa.

Ruokolahdella ja Rautjärvellä kapiovaippoja oli käytössä vielä 1910 – 20-luvuilla, jopa talvisotaan asti. Lampaiden pidon vähetessä vaippojen teko jäi vähitellen unholaan. Samoin vanupeittojen yleistyminen vähensi vaippojen tarvetta. Peittoja sai ostaa kaupoista valmiina. Naiset ryhtyivät kutomaan puolivillaisia lankatäkkejä eli kuderipsipeitteitä, joita ennen pidettiin lähinnä hevosloimina.

Monta nimeä

Tällä kudonnaisella on monta eri nimeä: katevaippa, katenuttu, ruutuvaippa, toimikasvaippa. Vaippa on itäsuomalaiseen kulttuurin hyvin vanhaan kerrostumaan kuuluva esine, josta on sanottu sen olevan erämaatalon arvo-omaisuutta.

Vaippaa on arvioitu jopa 2000 vuotta vanhaksi kudonnaiseksi, joka on germaanista alkuperää. Toimikassidosta on todettu vanhemmalta rautakaudelta alkaen Skandinaviassa, jonne sen arvellaan tulleen kaupan välityksellä antiikin Roomasta. Muita esihistorialliseen aikaan kuuluvia pohjoismaisia nykyaikaan säilyneitä tekstiilityötapoja ovat muun muassa lautanauhakudonta, verkkovyötekniikka eli viitelöinti ja neulakinnastekniikka.

Ruokolahden ruutuvaippa

Eija Auvinen on koonnut tietoa Ruokolahden ruutuvaipasta. Vuonna 1975 Keskustanaiset järjestivät Ruokolahti-markkinoilla näyttelyn kodin vanhoista tekstiileistä. Näyttely herätti ihastusta, totesi Auvinen. Seuraavana vuonna Toini-Inkeri Kaukonen saapui pitämään

markkinoiden pääjuhlaan esitelmän karjalaisista teksteistä. Uudelleen pystytetyn näyttelyn esineet kuvattiin ja luettelointiin Museoviraston arkistoon.

- Tämä teidän kannattaa hyödyntää, oli Kaukonen lausunut esillä olleesta vaipasta.

Parin viikon kuluttua kunnan matkailulautakunta järjesti kilpailun, jossa etsittiin Ruokolahdelle sopivaa matkamuistoa. Kaija Karhunen muisti Kaukosen kehotuksen ja kutoi mallin mukaisen vaipan voittaen työllään koko kilpailun. Karhunen luovutti vaipan tekijänoikeuden Ruokolahti-Seuralle, joka sai Annikki Sihvosen kutomaan vaippoja seuran nimiin. Alussa vaippoja myytiin Aini Haikalan kotona.

Vuodesta 1992 vaippoja on kutonut Airi Ruokonen. Vaippoja on myytävänä kesän aikana museolla ja ympäri vuoden Eukonpuodissa osoitteessa Rasilantie 57. Vaippoja on vuosien saatossa kudottu paljon yksityiskäyttöön lahjaksi tai itselle muun muassa kansalaisopiston kudontaryhmissä.

Lopuksi

Martin Lönnebo on sanonut, autuaita ovat kutojat, jotka seuraavat sisäistä kaipuutaan, he kutovat siipiään. Vuosikymmenten ja jopa vuosisatojen saatossa moni vaippa on valmistunut taitavien naisten valmistamina. Vaippoihin on kudottu elämän koko kirjo, surut ja ilot sekä siunaus vaipan käyttäjälle.

Airi Ruokonen

Lähde: Toini-Inkeri Kaukonen, Itse tuon sanoiksi virkki III